ПРО КОГНІТИВНІ ПРОЦЕСИ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

THE COGNITIVE PROCESSES IN THE FORMATION OF CULTURAL COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Метою публікації є аналіз, порівняння й узагальнення теоретичної інформації і практичного досвіду з означеної проблеми, вивчення особливостей перебігу когнітивних процесів майбутніх учителів початкової школи під час формування культурологічної компетентності та у визначенні їх місця у сформованості останнього.

У статті обґрунтований когнітивний критерій культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи через такі поняття: «когнітивна активність», «когнітивна сфера», «когнітивний розвиток», «культурологічна компетентність майбутніх учителів початкової школи». Акцентовано увагу на тому, що когнітивний складник культурологічної компетентності має містити знаннєвий сегмент про фах, про культуру в широкому сенсі, про механізми пізнання навколишнього середовища й про пізнання себе у середовищі. Виокремлено основні складники вищезазначеного критерію: когнітивні знання і когнітивні вміння й навички, які своєю чергою містять власні показники. Враховуючи, що когнітивні процеси є основою процесу засвоєння нових знань, когнітивний складник є базисом формування культурологічних здатностей майбутніх фахівців. Оскільки саме у процесі пізнання після засвоєння нової інформації, яка стосується всіх аспектів культурологічної компетентності майбутніх педагогів, відбувається її сприйняття, осмислення й усвідомлення з відповідним когнітивним розвитком особистості, то проявом такої когнітивної активності є оптимальна поведінково-діяльнісна реакція (операційно-діяльнісний компонент культурологічної компетентності) стосовно суб'єктів педагогічної взаємодії.

Як висновок автором запропоноване визначення когнітивного критерію культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи – це система пізнавальних процесів, спрямованих на засвоєння культурологічних знань, формування умінь і навичок на гуманістичних, морально-етичних і загальнокультурних засадах, і результатом цих процесів виступає комплекс культурологічних знань, які є базовими у виконанні культурологічних дій.

Ключові слова: когніція, когнітивні процеси, когнітивна активність, когнітивний розвиток, культурологічна компетентність, майбутній учитель початкової школи.

The aim of the publication is to analyze, compare and generalize theoretical information and practical experience on this problem; to study the peculiarities of the cognitive processes of future primary school teachers in the formation of cultural competence; to determine their place in the formation of the latter.

The article substantiates the cognitive criterion of cultural competence of future primary school teachers through the concept of "cognitive activity", "cognitive sphere", "cognitive development", "cultural competence of future primary school teachers". Emphasis is placed on the fact that the cognitive component of cultural competence should contain a knowledge segment about the profession, about culture in the broad sense, about the mechanisms of cognition of the environment and about cognition of oneself in the environment. The main components of the above the cognitive criterion are identified: cognitive knowledge and cognitive skills, which, in turn, contain their own indicators. Taking into account that cognitive processes are the basis of the process of assimilation of new knowledge, so the cognitive component is the basis for the formation of general cultural properties of future specialists. Since it is in the process of learning after the assimilation of new information relating to all aspects of cultural competence, there is its comprehension and awareness with the appropriate attitude of the individual and the optimal behavioral reactions (manifestation of the operational-active component) to the subjects of pedagogical interaction.

As a conclusion, the author proposed the definition of cognitive criterion of cultural competence of future primary school teachers is a system of cognitive processes aimed at learning cultural knowledge, forming skills and abilities on humanistic, moral-ethical and general cultural basis, and, at the same time, the result of these processes is a set of cultural knowledge, which are basic in the performance of cultural actions.

Key words: cognition, cognitive processes, cognitive activity, cognitive development, cultural competence, future primary school teacher.

УДК 378.147:134(477)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/23-1.22>

Гречаник Н.І.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки
і психології початкової освіти,
докторант
Глухівського національного
педагогічного університету
імені Олександра Довженка

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасна освітня гуманітарна парадигма зумовлена необхідністю оволодіння майбутніми фахівцями навичками ефективного пізнання як базису професійного становлення. Наразі на перші позиції виходить ключова здатність особистості у сфері самостійної пізнавальної діяльності, яка знаходить своє відображення в широкому понятті «когнітивність». Важливо, що здатність пізнавати у майбутніх учителів базується на когнітивних знаннях, уміннях, навичках і належить до

самостійної індивідуальної властивості й поширюється не тільки на освітній процес, але й на когнітивну сферу особистості загалом. Таке позиціонування нами місця когнітивної сфери майбутніх педагогів узгоджується з визнанням поглядом на роль пізнання, що формує знання, на основі яких виникають цілі, потреби й мотиви до конкретних дій. У цьому контексті нам важливо з'ясувати роль і місце когнітивності майбутніх учителів початкової школи у формуванні культурологічної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Когнітивна сфера особистості досліджується такими вченими, як В. Мельман, С. Ніколаєва, А. Реан, В. Сластьонін, О. Степанова, та іншими. Пізнавальна активність широко відображається у працях Б. Ананьєва, Л. Аристової, Л. Божович, А. Вербицького, Л. Виготського, О. Крупнова, В. Крутецького, В. Лозової, О. Прядеін, І. Харламовича, Г. Щукіної та інших.

При цьому варто зазначити, що сутнісна і змістова характеристики когнітивної сфери розглядається різнопланово. Розкривають когніції (offline cognition) у площині сенсомоторних процесів людини такі вчені, як Л. Барсалу, Р. Бекер, Р. Зваан, Р. Гіббс, Л. Карлсон, А. Гленберг, Р. Голдстоун, Р. Кенні, Р. Лангакер, К. Мадден, Д. Пешер, Д. Річардсон. Натомість вирізняють модулі з когнітивного опрацювання інформації Р. Jackendoff, В. Демьянков та інші. А. Конверський, У. Найссер, В. Петрушенко та інші розглядають сприйняття і мислення як когнітивні процеси і структури. Приділяють увагу взаємовпливу форм і методів виховної діяльності та їх дієвості у когнітивній активності особистості на основі інтенсифікації особистості такі дослідники, як І. Бех, Ю. Бабанський, М. Євтух, Г. Китайгородська, І. Лернер, Н. Тализіна, Г. Шевченко, І. Харламов та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на різноаспектне вивчення науковцями когнітивної сфери у контекстах знаннєво-пізнавальної активності й процесів, поза їх увагою залишається розв'язання проблеми, пов'язаної із визначенням місця й ролі когнітивного складника у готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної активності відповідно до культурологічних стандартів і еталонів.

Мета статті – на основі аналізу, порівняння й узагальнення досвіду теоретичного й практичного характеру з означеної проблеми з'ясувати особливості когнітивних процесів майбутніх учителів початкової школи у формуванні культурологічної компетентності й обґрунтувати когнітивний критерій сформованості досліджуваного явища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки насамперед передбачає його здійснення на основі ефективної навчально-виховної діяльності й оптимального добору інструментарію педагогічного впливу на студентів. Важливо використовувати методи, засоби, прийоми у комплексі, що дасть змогу впливати на всі сфери особистості студентів – когнітивну, емоційно-вольову, мотиваційно-ціннісну, операційно-діяльнісну й інші, сутнісна характеристика і зміст яких сконцентрована в знаннях, уявленнях, інтересах, потребах, здібностях, нахилах, уміннях, відповідних поведінкових моделях тощо.

Когнітивний розвиток особистості за означеним алгоритмом можливий на засадах пріоритетної пізнавальної діяльності, яка повинна будуватися і розгортатися на законах сприйняття й усвідомлення. Як відомо, основним «інструментом» пізнавальної діяльності людини є мислення, тому логіка навчального і виховного процесів – це оптимально ефективний шлях мисленнєвої діяльності людини (студента) від об'єктивного рівня знань, умінь, навичок й інтелектуального розвитку до очікуваного, прогнозованого (А. Кузьмінський). Базовий рівень останнього зумовлений наявністю розумових складників (знань, умінь, навичок і розвитку), якими студент оволодів у процесі учіння на початковому етапі.

Вітчизняними психологами знання розглядаються як «категорія, що відображає істотні моменти зв'язку між пізнавальною діяльністю і практичними діями людини» й проявляються в поняттях, судженнях, концепціях і теоріях [2, с. 64]. У класичній педагогіці вищої школи «знання» визначають як категорію, що є «ідеальним вираженням у знаковій формі об'єктивних властивостей і зв'язків світу, тобто природного та людського» [4, с. 118]. Отже, на думку вчених, знання є результатом віддзеркалення навколишньої дійсності в свідомості особистості.

Категорія «вміння» за своєю суттю й змістом є логічним діяльнісним продовженням генерування особистістю певного знання як цінності. Зазначимо, що вміння трактується як продемонстрована в реальності здатність особистості застосовувати знання, виконуючи завдання й необхідні дії, зумовлені готовністю людини досягати свідомо поставленої мети діяльності в мінливих умовах її протікання [2, с. 66]. Педагогічний словник С. Гончаренка тлумачить вміння як «засвоений суб'єктом спосіб виконання дії, який забезпечується сукупністю набутих знань і навичок» [3, с. 58]. Тому в контексті динаміки психологи поняття «навички» характеризують як «психічне новоутворення, завдяки якому індивід спроможний виконувати певну дію раціонально, з належною точністю й швидкістю, без зайвих витрат фізичної та нервово-психічної енергії» [2, с. 98]. Консонуючим підсумком до попередніх трактувань категорій «знання», «уміння», «навички» представляється нам таке визначення «вміння», задеклароване представниками педагогічної галузі: «вміння є здатністю виконувати дію, використовуючи знання та навички; інтегральною діяльністю на основі знань; знаннями в дії» [4, с. 118]. Таким чином, поняття «когнітивні навички» є невіддільним компонентом «когнітивних умінь», які своєю чергою містять у собі конкретні «когнітивні знання» і є їх продовженням.

У контексті нашого дослідження звернемо увагу на активну й діяльну площину когнітивних процесів. Когнітивна активність особистості є особливою характеристикою в часовому контексті,

яка розкривається у вигляді когніції (пізнання), що постає в еволюційному вимірі як еволюція когнітивних пізнавальних здатностей [8, с. 107]. Граничним і близьким за значенням позиціонують когнітивну сферу (cognitive domain), зумовлену тим, «...що живі системи є когнітивними, а життя є процесом когніції» [12, с. 8]. Відмітимо, що психологи вирізняють кілька форм прояву когнітивної активності: функціональну (когнітивне сприйняття, візуалізація чи мислення у відношеннях «тут» і «тепер»), інформаційну (наближує людину до технічного пристрою) й феноменологічну (багатогранність пізнавального світу людини, «...вплив особистості як цілості на всі прояви когнітивної діяльності») [8, с. 99–100].

Зважаючи на зазначене вище, можемо припустити, що когнітивна активність майбутніх учителів початкової школи у своєму змісті також містить соціальні функції, й у цьому контексті розгляд когнітивного аспекту у формуванні й реалізації культурологічної компетентності як функції соціальної системи набуває ознак поняття «соціальної когніції». Остання трактується вченими як «концептуальний каркас когнітивних стадій оброблення інформації» [13, с. 122].

Така інтегрованість когнітивних процесів перетворює когнітивну активність особистості на «концептуально-ментально-репрезентаційні прояви», в яких вияви когнітивної активності «тут» і «тепер» є формою зв'язку минулого з майбутнім» [8, с. 107]. На нашу думку, така зумовленість свідчить про розвиток особистості у психологічному, соціальному, педагогічному розумінні.

Спорідненим до вищесхарактеризованих понять є поняття «когнітивний розвиток» (англ. Cognitive development нім. Kognitive Entwicklung), сутність якого – це якісні зміни всіх видів інтелектуальних процесів, таких як сприйняття, пам'ять, формування понять, рішення завдань, уява та логіка (Жан Піаже). В основі теорії когнітивного розвитку закладені базові поняття психології про вивчення динамічних змін розумових здібностей особистості, які характеризуються здатністю відтворювати навколишній світ і виконувати адекватні дії і вчинки у взаємодії з навколишнім світом. Процес формування культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи за сутнісною характеристикою є динамічним, що, на нашу думку, відображає зміст явища особистісного розвитку здобувачів вищої освіти цього педагогічного профілю.

Сутнісна характеристика культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи позиціонується нами як *інтегральна здатність особистості студента, яка характеризується системою мотивів, потреб, цінностей, емоцій, знань, умінь, навичок реалізації культурологічного потенціалу й досвіду в умовах активної педагогічної діяльності й свідчить про високий рівень сформованості професійної компетентності.*

Оскільки досліджуване педагогічне явище є системою взаємоінтегрованих особистісних, професійних і культурологічних характеристик студентів у діяльній проекції, то взаємозв'язок і взаємовплив таких властивостей є необхідним механізмом неперервного процесу пізнання (когніції) явищ культури в усіх проявах, в широкому і вузькому сенсах.

Водночас підґрунтя для визначення змісту когнітивного критерію знаходимо у працях О. Луцького, який стверджує, що когнітивний критерій включає в себе систему знань (володіння матеріалом на рівні довготривалої пам'яті з постійним цілеспрямованим, довготривалим їх використанням), системність, глибину, усвідомленість знань (на рівні розуміння, вміння виокремлювати суттєве і застосовувати на практиці, в тому числі в нових умовах), стійкість знань (у часовому вимірі).

Пріоритне місце когнітивного компонента в змісті міжкультурної толерантності майбутніх соціальних педагогів надає І. Палько. На думку автора, цей складник містить знання, що необхідні для реалізації фахових завдань. Позиція І. Палько щодо досліджуваного феномена дозволяє на засадах системності, методологічності, міждисциплінарних зв'язків у пізнавальному контексті схарактеризувати комплекс базових знань (загальнотеоретичні, психологічні й соціально-педагогічні) алгоритмічними елементами стратегії формування міжкультурної толерантності. Підсилюється така думка сегментом знань про самовдосконалення й самовиховання, про способи рефлексії контексті міжкультурного розвитку [6, с. 110].

Зазначимо, що В. Макаренко виокремлює когнітивний компонент професійної компетентності, який ґрунтується на інтелектуальній сфері діяльності та віддзеркалює «обізнаність й пізнання дійсності стосовно фаху, володіння певною сукупністю теоретичних і практичних знань, на яких ґрунтуються праксеологічні основи фахової діяльності й практичне мислення фахівця, та способи оволодіння знаннями» [5, с. 46].

О. Вовк відмітила, що когнітивний компонент особистісної готовності майбутніх фахівців до комунікації за законами морального вибору включає судження, погляди щодо гуманістичних цінностей і доцільності опори на них у процесі «зустрічі з іншим». Автор наголошує, що цей компонент може бути простим (містити мінімум інформації про об'єкт) або складним (містити ґрунтовну, різнобічну інформацію про об'єкт) [1, с. 133].

У зв'язку з тим, що специфіка фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи тісно пов'язана із навчальними дисциплінами мистецького спрямування (музичне мистецтво, образотворче мистецтво, хореографія), в контексті нашого дослідження звернемо увагу на результати наукових розвідок сучасних дослідників, у яких

представлена сутність когнітивного складника готовності майбутніх спеціалістів творчих професій. Зупинимось на деяких із них: когнітивний компонент характеризується «сформованістю мистецько-професійного тезаурусу та відпрацьованістю умінь і навичок здійснювати педагогічно спрямований виконавський аналіз інструментальних творів для фортепіано, зокрема творів педагогічного репертуару» (вчитель музики) [9, с. 76]; когнітивний компонент – це чітка сформованість загальнонаукових, психолого-педагогічних, методичних, балетмейстерських і художньо-комунікативних умінь, творчого мислення, хореографічно-технічних умінь та навичок (педагог із хореографії) [10, с. 218]. Як бачимо, зміст когнітивного складника професійних здатностей представників творчих професій, за версією авторів, відповідає насамперед конкретному фаху, що слугує базовим елементом для процесуально-діяльнісних етапів чи рівнів.

Необхідно відмітити, що у сучасних публікаціях зустрічається визначення культурологічної компетентності вчителя як сукупність знань про культуру в широкому й вузькому сенсі слова, які дозволяють створити цілісну картину світу та вказати роль навчальної дисципліни, яка сприяє уточненню цієї картини, дає змогу визначити місце людини в світі та способи зміни світу з урахуванням отриманих знань [7]. Враховуючи той факт, що когнітивні процеси є основою процесу засвоєння нових знань, когнітивний складник є базисом формування загальнокультурних властивостей майбутніх фахівців. Спираючись на вищезазначене, можемо погодитись, що культурологічні знання, вміння і навички розглядаються як інтелектуальні елементи, за допомогою яких здійснюється орієнтація й ідентифікація особистості в соціокультурній сфері, відбувається осмислення освітньо-культурних явищ, формуються уявлення про різноманітні аспекти культури і культуротворчої діяльності, визначаються принципи і закони розвитку взаємозв'язку освіти і культури, аналізуються, співставляються, узагальнюються педагогічні явища і факти у контексті культури [11, с. 13].

Висновки. Таким чином, когнітивний складник культурологічної компетентності повинен містити знаннєвий сегмент про фах, про культуру в широкому сенсі, про механізми пізнання навколишнього середовища, про пізнання себе у середовищі, про самореалізацію тощо. На нашу думку, морально-етичні характеристики є водночас об'єднуючим «дороговказом» розвитку майбутнього вчителя за вищезгаданими напрямками і пріоритетним їх складником.

Оскільки саме у процесі пізнання після засвоєння нової інформації, яка стосується всіх аспектів культурологічної компетентності майбутніх педагогів, від-

бувається її сприйняття, осмислення і усвідомлення особистістю з відповідним когнітивним розвитком, проявом когнітивної активності є оптимальна поведінково-діялісна реакція (операційно-діялісний компонент культурологічної компетентності) стосовно суб'єктів педагогічної взаємодії.

У зв'язку з цим когнітивна активність і когнітивний розвиток – це когнітивний критерій культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи, в тому числі в контексті морально-етичних якостей. У такому розумінні цей інструмент наукового виміру педагогічного явища охоплює систему власних ресурсів, що зумовлює пізнавальне, усвідомлене ставлення студентів до вирішення проблемних ситуацій і прояву себе в оптимальній комунікації, а також характер реалізації культурологічного потенціалу в дійсності на гуманістичних і загальнокультурних засадах. Також це результати рефлексивних процесів студентів і збереження інформації (вражень) про набутий досвід на різних рівнях пізнавальних процесів.

Отже, когнітивний критерій культурологічної компетентності – це система пізнавальних процесів, спрямованих на засвоєння культурологічних знань, формування умінь і навичок на гуманістичних, морально-етичних і загальнокультурних засадах, і результатом цих процесів виступає комплекс культурологічних знань, які є базовими під час виконання культурологічних дій. Показниками когнітивного критерію є: обізнаність змісту гуманістичних ціннісних професійних і культурологічних орієнтацій; володіння системою культурологічних знань у широкому розумінні; знання базових технологій використання форм, методів, прийомів і засобів, необхідних для продуктивної культурологічної комунікації; володіння сукупністю знань, необхідних для формування в молодших школярів культурологічного досвіду у межах змісту галузей початкової освіти.

Беручи до уваги зазначене вище, а також урахувавши сутність поняття «культурологічна компетентність майбутніх учителів початкової школи», ми вирізняємо такі рівні сформованості досліджуваного феномена: *адаптивно-підготовчий, репродуктивний, компетентісно-продуктивний*.

Тому ми можемо виокремити основні складники когнітивного критерію: когнітивні знання й когнітивні вміння й навички, які своєю чергою містять власні показники. Таким чином, пропонуємо опис прояву когнітивного критерію за рівнями сформованості культурологічної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Адаптивно-підготовчий рівень когнітивного критерію сформованості культурологічної компетентності – це: відсутня мотивація до оволодіння культурологічними знаннями; відсутність розуміння місця і ролі культурологічних знань у системі професійних знань; несформованість

системи знань про світову, європейську, вітчизняну культуру; відсутність стійкої мотивації до оволодіння культурологічною компетентністю й засвоєння норм і правил морально-етичної поведінки, розвитку професійно-особистісних якостей; обмежений запас гуманітарних знань і невміння перенести їх у культурологічну діяльність; звужений педагогічний кругозір культурологічного характеру.

Репродуктивний рівень когнітивного критерію сформованості культурологічної компетентності відзначається: ситуативною сформованістю культурологічних знань; реалізацією культурологічних знань у системі професійних умінь під керівництвом і спонуканням викладача; сформованою системою знань про світову, європейську, вітчизняну культуру; стійкою мотивацією до оволодіння культурологічною компетентністю й засвоєння норм і правил морально-етичної поведінки, розвитку професійно-особистісних якостей, обмеженим запасом гуманітарних знань і невмінням перенести їх у культурологічну діяльність, звуженим педагогічним кругозором культурологічного характеру.

Для компетентісно-продуктивного рівня когнітивного критерію сформованості культурологічної компетентності характерним характерні такі ознаки: обізнаність змісту гуманістичних ціннісних професійних і культурологічних орієнтацій; володіння системою культурологічних знань у широкому розумінні; знання базових технологій використання форм, методів, прийомів і засобів, необхідних для продуктивної культурологічної комунікації; володіння сукупністю знань, необхідних для формування в молодших школярів культурологічного досвіду у межах змісту галузей початкової освіти; наявність міцних, глибоких і дієвих знань про сутність культурологічної компетентності; постійне прагнення до самовдосконалення, розвиненість гуманітарного мислення, здатності до аналізу й узагальнення видів мистецтва, досвіду світової, європейської та вітчизняної культури, постійне прагнення до опанування знань про вітчизняну та світову культурну спадщину.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вовк О.Р. Основні характеристики когнітивного компонента готовності студентів до гуманістичного вирішення ситуацій морального вибору. *«Молодий вчений»* № 10 (25) Ч. 2, 2015. С. 130–133.
2. Войтко В.І. Психологічний словник. Київ : Вища школа, 1982. 216 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 375 с.
4. Кузьмінський А.І. Педагогіка : підручник / А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. Київ : Знання-Прес, 2003. 418 с.
5. Макаренко В.І. Формування фахових компетентностей майбутніх лікарів у процесі призовничо-наукової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04. Центральноукр. держ. пед. ун-т. Полтава, 2017. 269 с.
6. Палько І.М. Когнітивний компонент у структурі моделі формування міжкультурної толерантності у професійній підготовці соціальних педагогів. *Вісник Житомирського державного університету*. Випуск 4 (82). 2015. Педагогічні науки. С. 108–112.
7. Панкратова О. Культурологическая компетентность учителей и ее формирование в системе взаимодействия ИПК ПРО и гимназии № 65. *Электронный ресурс*. URL: pier.ulstu.ru/seminar/archive/29report.doc.
8. Рубанець О.М. Когнітивна активність особистості. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2015. Випуск 9–10 (147–148) С. 99–107.
9. Степанов О.М. Основи психології і педагогіки : навчальний посібник / О.М. Степанов, М.М. Фіцула. Київ : Академвидав, 2005. 520 с.
10. Твердохліб С.С. Когнітивний компонент у контексті формування інтерпретаційної компетентності майбутніх учителів хореографії. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Випуск 167. 2018. С. 216–221.
11. Юрченко Ю.А. Формирование культурологических учений у студентов педагогического вуза : автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.01. Адыгейский гос. Ун-т. Майкоп. 2000. 21 с.
12. Varela F.J. Principles of Biological Autonomy. Elsevier/North-Holland, New York, 1979. 306 p.
13. Hewstone M., Stroebe W., Stephenson G.M. (Eds). Introduction to social psychology: A European Perspective. Oxford : Blackwell, 2001. 752 p.